

บทนำ

ในปัจจุบันสภาพของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ทั้งใน
 ด้านวัตถุ เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์อันมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิต
 ประจำวันของบุคคลทุกระดับ ส่วนใหญ่ไม่สามารถจะปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพของสังคม
 ได้ ทำให้มีปัญหามากมายประการตามมา อาทิเช่น ปัญหาส่วนบุคคล ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ
 และการเมือง เป็นต้น ซึ่งต้องการความช่วยเหลือ การแนะแนวทางที่ถูกต้องเหมาะ
 สม ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้วางจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่นับว่าสำคัญไว้คือ การศึกษา
 จัดเพื่อให้เป็นพลเมืองดี บุคคลสำคัญในการช่วยสร้างพลเมืองดีที่ประเทศต้องการ คือ
 ครูสอนสังคมศึกษา เพราะเนื้อหาของวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมืองและ
 ศิลปกรรม เหล่านี้เป็นวิชาที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ ความคิด ภูแนทางที่จะปฏิบัติตนให้
 เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่าง
 มีประสิทธิภาพยิ่งกว่าลักษณะเนื้อหาวิชาหมวดอื่น จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิธีการ
 เรียนการสอนให้ก้าวหน้า และเหมาะสมยิ่งขึ้นตลอดเวลา/ ผู้ที่สอนคือผู้ที่สามารถทำให้วิชา
 ที่ตนสอนสนุกสนาน น่าสนใจ เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และความศรัทธาเริ่ม
 ในเรื่องที่เรียนอย่างแท้จริง การใช้อุปกรณ์การสอนที่ถูกต้องเหมาะสม จะเป็นเครื่องช่วย
 ให้การเรียนการสอนบรรลุถึงจุดมุ่งหมายดังกล่าวได้ การส่งเสริมปรับปรุงอุปกรณ์การสอน
 ให้มีประสิทธิภาพย่อมถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะส่งเสริมคุณภาพของการศึกษาให้ดีขึ้น ครู
 สังคมศึกษาจึงควรมีความสามารถในการเลือกใช้อุปกรณ์การสอนเพื่อช่วยให้การเรียนการ
 สอนมีประสิทธิภาพ อุปกรณ์ที่จะนำมาใช้นั้นมีหลายประเภท แหล่งชุมชน เป็นอุปกรณ์การสอนที่
 สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งกำลังได้รับการสนับสนุนให้ใช้ประกอบการสอนอยู่ในปัจจุบัน เพราะ
 โรงเรียนกับชุมชนควรมีความสัมพันธ์กันโดยใกล้ชิด เนื่องจากชุมชนเป็นแหล่งความรู้ที่ให้
 คุณค่าทางการศึกษาแก่นักเรียนอย่างกว้างขวาง เช่น ธรรมชาติแวดล้อม ทั้งที่มีชีวิต และ
 ไม่มีชีวิต สถาบันต่าง ๆ ตลอดจนบุคคลผู้มีความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ สิ่งต่าง ๆ

เหล่านี้ถือว่าเป็นแหล่งความรู้ที่มีประโยชน์มาก หากครูจะได้นำมาใช้ประกอบการสอนเพื่อจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กเรียนทั้งประสบการณ์ตรงและประสบการณ์แทน การจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กเรียนเป็นวิธีการที่มีความหมายสำคัญ โดยเฉพาะในการสอนวิชาสังคมศึกษา เพราะจะช่วยให้ความรู้ ความเข้าใจของเด็กเรียนดีขึ้น ทั้งนี้เพราะเด็กเรียนได้ศึกษาจากสภาพที่เป็นจริง ซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น แต่จากหลักฐานทางการศึกษาและจากประสบการณ์ของผู้วิจัยซึ่งเป็นครูสอนสังคมศึกษา พบว่า ครูสังคมศึกษาของไทยในระดับมัธยมศึกษาเป็นจำนวนมากยังไม่สามารถนำแหล่งชุมชนมาใช้ประกอบการสอนเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัญหาต่างๆ ชาติความรู้ขอเท็จจริงเกี่ยวกับแหล่งต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้ การใช้ประโยชน์ของแหล่งชุมชนนั้น ครูอาจจะทำได้ ๒ ทางคือ การนำนักเรียนไปสู่แหล่งชุมชน หรือการนำแหล่งชุมชนมาสู่ห้องเรียน อาทิเช่น การเชิญวิทยากรมาบรรยาย เป็นต้น แต่ทั้งนี้ครูจะต้องเข้าใจเทคนิคและสามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับบทเรียน และเรื่องที่เรียนด้วยผู้วิจัยเชื่อว่าถ้าครูสังคมศึกษาได้รับการสนับสนุนในเรื่องการใช้ประโยชน์ของแหล่งชุมชนประกอบการสอนแล้ว จะช่วยให้ครูสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วไปได้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยศึกษาเรื่องนี้ หวังว่าผลการวิจัยนี้จะมีประโยชน์ต่อการสอนสังคมศึกษาในจังหวัด หรือเขตการศึกษาอื่น นอกเหนือจากจังหวัดเชียงใหม่ด้วย

งานวิจัยและงานเขียนที่เกี่ยวข้อง

ได้มีผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนสังคมศึกษาอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศและในต่างประเทศ แต่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการสอนสังคมศึกษามีน้อยมาก สำหรับการวิจัยเรื่อง การใช้ประโยชน์แหล่งชุมชนประกอบการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีงานวิจัยอื่น ๆ ที่มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

คือ

ปี ๒๕๑๓ จารีย์ จิตนุสนธิ^๑ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนวิชาภูมิศาสตร์
 ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดพระนครธนบุรี" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการ
 สอนวิชาภูมิศาสตร์ ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดพระนครธนบุรี เพื่อเป็นแนวทางใน
 การเสนอแนะข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงการสอนวิชาภูมิศาสตร์ให้ดียิ่งขึ้น โดยการส่ง
 แบบสอบถามไปยังประชากร โรงเรียนรัฐบาลในส่วนกลาง ๓๓ โรงเรียน ผลของการวิจัย
 ปรากฏว่า ครูส่วนมากสำเร็จชั้นปริญญาตรี สอนมานานประมาณ ๔ ปี ครูที่สอนส่วนมากใช้
 แบบบรรยายและใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน โรงเรียนส่วนมากขาดอุปกรณ์การสอนและตำรา
 ที่ใช้ในการศึกษาคนครุ ครูสอนภูมิศาสตร์ได้เสนอแนะให้กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาปรับ
 ปรับหลักสูตรประมวลการสอน คู่มือครู และแบบเรียนให้ทันต่อเหตุการณ์ จารีย์ จิตนุสนธิ
 ได้เสนอแนะไว้ว่า การปรับปรุงควรจะทำหลายฝ่าย คือตัวครูเองต้องปรับปรุงวิธีสอนให้
 เหมาะสมกับสภาพสังคม หาทางปรับปรุงตัวเองอยู่เสมอทุก ๆ คาบ กระทรวงศึกษาธิการ
 ควรจัดให้มีการอบรมครู และจัดให้มีการนิเทศการศึกษาในคานต่าง ๆ เกี่ยวกับการสอนวิชา
 ภูมิศาสตร์

ในปีเดียวกันนี้เอง อมรา มนัสวานิช^๒ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาปัญหา
 การสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนรัฐบาล ในภาคการศึกษา ๒"
 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและสถานะของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอน
 วิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนรัฐบาลในภาคการศึกษา ๒ เพื่อนำผล
 มาปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความ-

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑จารีย์ จิตนุสนธิ, "ปัญหาการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นใน
 จังหวัดพระนครธนบุรี" (วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ
 มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓) หน้า ๑๑๗.

^๒อมรา มนัสวานิช, "การศึกษาปัญหาการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษา
 ตอนต้นของโรงเรียนรัฐบาลในภาคการศึกษา ๒" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต
 บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ๒๕๑๓) หน้า ๒๖๐.

ต้องการของครูและนักเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอนต่อไป โดยการ
 ส่งแบบสอบถามไปยังประชากรในโรงเรียนรัฐบาล ๑๘ โรงเรียน ประชากร ๕๓๕ คน
 ผลของการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่มีปัญหาทั้งในด้านส่วนตัวและด้านการสอน คือ ด้านอาชีพ
 ใดแก้ปัญหาเศรษฐกิจและความปลอดภัย ส่วนด้านการสอนขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากครู
 ขาดคุณวุฒิ และไม่ได้รับการฝึกหัดเกี่ยวกับการสอนวิชาสังคมศึกษาโดยเฉพาะ ขาดแหล่ง
 อุปกรณ์ หนังสือคนควา ขาดวิทยากรที่คอยให้ความช่วยเหลือ และหลักสูตรส่วนใหญ่ ไม่
 เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม อมรา มนัสวานิช ใดเสนอแนะไว้ว่า กระทรวงศึกษาธิการ
 สถาบันฝึกหัดครูและผู้บริหาร ควรให้ความช่วยเหลือแก่ครูให้มากขึ้น ควรจัดตั้งศูนย์วัสดุ
 อุปกรณ์สังคมศึกษาประจำภาคขึ้น ควรจัดอบรมครู จัดพิมพ์หนังสือคู่มือการสอนสังคมศึกษา
 ในภาคการศึกษาขึ้นโดยเฉพาะ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ส่วนตัวครูก็ควรปรับปรุง
 ตัวเองในด้านความรู้ และวิธีสอน เพื่อให้การสอนได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในปี ๒๕๑๔ วิทยุทัศน์พิทยคุปต์^๑ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้แหล่งความรู้
 ในชุมชนในการสอนประวัติศาสตร์ไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำ-
 รวจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับขอบเขตและลักษณะการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนมาประกอบการสอน
 วิชาประวัติศาสตร์ไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ของครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและ
 จังหวัดนครหลวงกรุงเทพมหานคร เปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทย
 ของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และนครหลวงกรุง-
 เทพธนบุรี โดยการส่งแบบสอบถามไปยังครูผู้สอนประวัติศาสตร์ไทย และนักเรียนระดับชั้น
 มัธยมศึกษาปีที่ ๒ ทั้งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดนครหลวงกรุงเทพมหานคร รวม
 ๑๐ โรงเรียน ประชากร ๓๐๕ คน ผลการวิจัยพบว่า แหล่งความรู้ชุมชนที่ครูใช้มากที่สุดคือ
 เอกสารสิ่งพิมพ์ โบราณวัตถุ วิธีการที่ครูส่วนใหญ่ใช้คือ การให้นักเรียนออกไปคนควาจาก

^๑วิทยุทัศน์พิทยคุปต์, "การใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอนประวัติศาสตร์
 ไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ
 มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔) หน้า ๖๖.

แหล่งอื่นเพิ่มเติม และให้ไปฟังปาฐกถา หรืออภิปราย รวมทั้งการแนะหรือพานักเรียนไป
 ร่วมในกิจกรรมของชุมชน วิธีการที่ครูใช้น้อยที่สุดในการนำเอาแหล่งความรู้ชุมชนมาสู่
 โรงเรียน คือการแนะให้นักเรียนไปซักถามผู้ปกครอง และการเชิญวิทยากรมาบรรยายให้
 นักเรียนฟัง ปัญหา อุปสรรคที่ทำให้ครูไม่ค่อยใช้วิธีการจัดทัศนศึกษาคือ ความปลอดภัยของ
 นักเรียนในคาบทางหน้การเดินทาง และไม่มีค่าใช้จ่ายและชั่วโมงพิเศษสำหรับการเชิญ
 วิทยากร วิทยุทัศน์ ทันทีหยุดได้เสนอแนะไว้ว่า แหล่งความรู้ชุมชนนั้นเป็นเพียงอุปกรณ์การ
 สอน แต่ละชุมชนนั้นมีแหล่งความรู้ต่าง ๆ กันไป การมีแหล่งความรู้ชุมชน แต่ไม่ได้นำมาใช้
 ก็ไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด ครูจึงควรที่จะสำรวจแหล่งความรู้ในชุมชนของตนและศึกษาวิธี
 การใช้ให้เข้าใจเพื่อประโยชน์ในการนำเอามาใช้อย่างจริงจัง

✓ ในปีเดียวกันนั้นเอง สุรัชย์ ประเสริฐสรวย^๕ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ประสิทธิ-
 ภาพของการศึกษานอกสถานที่ประกอบการสอนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย"
 โดยเปรียบเทียบจากนักเรียนที่สอนด้วยการใช้การศึกษานอกสถานที่เป็นกิจกรรมเสริมบท
 เรียนกับนักเรียนที่สอนในชั้นเรียนตามปกติ โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น ๒ กลุ่มจากคะแนน
 การสอบซ่อมกลางปี ๒๕๑๔ วิชาสังคมศึกษา กลุ่มละ ๔๐ คน ๓ ชั้น ประชากร ๒๔๐ คน
 กำหนดให้กลุ่มที่หนึ่งเรียนในชั้นเรียนอย่างเดียว อีกกลุ่มหนึ่งพาไปศึกษานอกสถานที่ ภาย
 หลังจากการเรียนในชั้นแล้ว โดยใช้บทเรียนเดียวกัน หลังจากการสอนแต่ละครั้งมีการทค
 สอบและจากนั้นอีก ๑๕ วัน นำเอาข้อทดสอบเดิมไปสอบอีกครั้งหนึ่ง ผลการวิจัยพบว่าการ
 ใช้การศึกษานอกสถานที่เป็นกิจกรรมเสริมบทเรียนนั้น มีประสิทธิภาพดีกว่าการสอนในชั้น
 เรียนแต่เพียงอย่างเดียว ไม่ว่าจะสอนนั้นจะผ่านมาเป็นเวลาเท่าใดก็ตาม การใช้การ
 ✓ ศึกษานอกสถานที่เป็นกิจกรรมเสริมบทเรียนย่อมได้ผลมากกว่าการสอนในชั้นเรียนตามปกติ
 ในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายเสมอ สุรัชย์ ประเสริฐสรวย ให้ขอเสนอแนะว่า

^๕สุรัชย์ ประเสริฐสรวย, "ประสิทธิภาพของการศึกษานอกสถานที่ประกอบการ
 การสอนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย" (วิทยานิพนธ์ คุรุศาสตรมหาบัณฑิต
 บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔) หน้า ๔๗.

ครูควรรักษาวิธีการพาไปศึกษานอกสถานที่ให้ละเอียด ควรมีกิจกรรมต่อเนื่องสำหรับนักเรียน อาจจะเป็นการจัดการอภิปราย ประเมินผล และเมื่อกลับจากการพาไปศึกษานอกสถานที่แล้ว ไม่ควรลืมที่จะเขียนจดหมายตอบขอบคุณไปยังสถานที่ที่ไปมา

✓ ปี ๒๕๑๕ คำวิ เกิดเกตุ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เขตภาคการศึกษา ๑" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาโดยทั่วไป ไปเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เขตภาคการศึกษา ๑ โดยส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหาร ครูสอนวิชาภูมิศาสตร์และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประจำจังหวัด ทั้งชายและหญิง ในภาคการศึกษา ๑ จำนวน ๑๐ โรงเรียน ประชากร ๕๔๔ คน ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนมากเห็นคุณค่าของวิชาภูมิศาสตร์ และชอบสอน วิชาภูมิศาสตร์ แต่มีปัญหาเรื่องขาดอุปกรณ์การสอนและแหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ครูส่วนมากต้องการให้ช่วยเหลือนักเรียนเนื้อหาวิชา วิธีการสอน การสร้างและการใช้อุปกรณ์การสอน นักเรียนต้องการครูที่มีความรู้ดี มีวิธีการสอนที่ทันสมัย เปิดโอกาสให้ซักถามอย่างเสรี วัตถุประสงค์ ทุกครั้งที่เรียนจบบทเรียนหนึ่ง ๆ การสอนควรมีอุปกรณ์ประกอบการสอน ควรฉายภาพยนตร์ ประกอบบางเรื่อง เชิญวิทยากรมาเป็นครั้งคราว หรือไปทัศนศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมบ้าง คำวิ เกิดเกตุ ได้ขอเสนอแนะว่า กระทรวงศึกษาธิการ ภาคการศึกษา และจังหวัดควรร่วมมือกันจัดอบรม หรือสัมมนาครูสอนวิชาภูมิศาสตร์โดยเฉพาะ ควรจัดตั้งศูนย์วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งค้นคว้าเกี่ยวกับวิชาภูมิศาสตร์ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จัดผู้เชี่ยวชาญทาง ภูมิศาสตร์ออกไปในเทศแก่ครูภูมิศาสตร์เป็นครั้งคราว คำนหลักสูตรและแบบเรียนควรปรับปรุงใหม่ให้ทันกับเหตุการณ์อยู่เสมอ

คำวิ เกิดเกตุ, "ปัญหาการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เขตภาค การศึกษา ๑" (วิทยานิพนธ์ คุรุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕) หน้า ๔๐.

✓ ปี ๒๕๑๖ ทศพร เขาวนดี^๖ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้ประโยชน์แห่งความรู้ในชุมชนประกอบการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับขอบเขต ลักษณะการใช้ประโยชน์ ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครู นักเรียน เจ้าหน้าที่แห่งความรู้ในชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการเสนอแนะขอปรับปรุงการใช้และการให้บริการของแห่งความรู้ในชุมชนเพื่อจัดการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยส่งแบบสอบถาม ครูสอนวิชาภูมิศาสตร์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนรัฐบาล ในกรุงเทพมหานคร ๑๐ โรงเรียน และเจ้าหน้าที่แห่งความรู้ในชุมชน ๑๐ แห่ง ประชากร ๓๕๐ คน ผลการวิจัยพบว่า ครูและนักเรียนทุกคนเคยใช้แห่งความรู้ในชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ วิธีการที่ครูและนักเรียนนำเอาแห่งความรู้ในชุมชนมาใช้มากคือ การไปค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแห่งความรู้อื่น ๆ นอกโรงเรียน ปัญหาและอุปสรรคที่ครูและนักเรียนพบมากที่สุดในการไปทัศนศึกษาคือ นักเรียนขาดระเบียบวินัยและครูผู้ควบคุมมีจำนวนน้อย ไม่มีชั่วโมงพิเศษเพื่อฟังวิทยากร และนักเรียนไม่รู้จักมารยาทในการฟัง ครูไม่มีเวลาและไม่สะดวกในการติดต่อบริการเครื่องมือวัสดุทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่แห่งความรู้พบปัญหาเรื่องผู้ใช้บริการไม่แจ้งรายละเอียดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการพานักเรียนไปศึกษา ครู นักเรียน และเจ้าหน้าที่แห่งความรู้ในชุมชนมีความเห็นว่า แห่งความรู้ในชุมชนมีประโยชน์ต่อการสอนวิชาภูมิศาสตร์มาก ทศพร เขาวนดี ให้ข้อเสนอแนะว่า ครูควรสำรวจแห่งความรู้ในชุมชนนั้น ๆ ศึกษาวิธีใช้ให้เข้าใจ เมื่อใช้แล้วควรมีการวัดผลและประเมินผลงานเพื่อปรับปรุงการใช้ครั้งต่อไป และครูจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับบุคคลทุกฝ่าย รวมถึงการหมั่นศึกษาแห่งความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ

^๖ทศพร เขาวนดี, "การใช้ประโยชน์แห่งความรู้ในชุมชนประกอบการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖) หน้า ๘๗.

ในต่างประเทศก็ได้มีนักการศึกษาทำการวิจัยและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประ-
โยชน์ของการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการสอนสังคมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเป็น
แนวทางครั้งนี้ คือ

ในปี ค.ศ. ๑๙๗๑ Richard C. Remy ^๗ ซึ่งเป็น Co-Director แห่ง
Political Science Education Project of the American Political Science
Association ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอน
ปลายที่มีต่อการสอนหน้าที่พลเมืองและการปกครอง" (High School Seniors'
Attitudes Toward Their Civics and Government Instruction) โดยมี
วัตถุประสงค์ที่จะสำรวจทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการสอนหน้าที่พลเมืองและการปกครอง
ในด้านความสนใจของนักเรียนต่อวิชานี้ เนื้อหาวิชาที่นักเรียนสนใจและต้องการเรียนตลอด
จนอุปกรณประกอบการสอน การจัดประสบการณ์ของครูให้แก่ นักเรียน ผลของการวิจัยพบว่า
นักเรียนมีความเบื่อหน่ายต่อวิชานี้ เนื่องจากการจัดเนื้อหาการเรียนการสอนของครู และ
นักการศึกษาไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของนักเรียน นักเรียนเห็นว่าการสอนวิชาหน้าที่
พลเมือง มักจะสอนไปตามเนื้อหาในแบบเรียน สอนแต่หลักการซึ่งนักเรียนไม่สามารถนำ
ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ นักเรียนไม่สามารถจะเข้าใจสภาพปัญหาการเมืองและการ
ปกครองได้อย่างถ่องแท้ ครูมักจะใช้หนังสือแบบเรียนเพียงเล่มเดียวสอน นักเรียนต้องการ
ให้ครูนำเอาปัญหาสังคม ปัญหาการเมือง การปกครองในปัจจุบันมาอภิปรายเสมอ ๆ ผู้วิจัย
สรุปว่า การจัดการเรียนการสอนของครูควรมุ่งให้นักเรียนได้รับประโยชน์มากที่สุด และ
ต้องคำนึงถึงความต้องการของนักเรียนเป็นสำคัญ.

^๗ Richard C. Remy, "High School Seniors' Attitudes Toward
Their Civics and Government Instruction, Social Education, (October,
1972), p. 591 -6 .

Leonard S. Kenworthy^๘ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการสอนไว้ใน Guide to Social Studies Teaching ว่า ช่วยให้เด็กเจริญงอกงาม มีประสบการณ์ตามความมุ่งหมายของการศึกษา ช่วยให้เด็กเรียนโดยลึกลับ เพราะสอดคล้องกับหลักการที่ว่า เด็กจะเรียนได้ดีถ้าได้เรียนจากของจริง ช่วยให้หลักสูตรมีความหมาย และมีประสิทธิภาพดีขึ้น ช่วยให้บทเรียนสนุกสนาน น่าสนใจ และช่วยให้เด็กได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์มากขึ้น

Jame High^๙ ได้กล่าวถึงการจัดทัศนศึกษาไว้ในหนังสือ Teaching Secondary School Social Studies ว่าการไปทัศนศึกษานั้น ถ้าหากครูไม่ได้ทำให้ถูกต้องตามวิธีการแล้ว แทนที่จะให้ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนจะกลายเป็นเพียงการพักผ่อนจากการเรียนในโรงเรียนเท่านั้น และการนำเอาแหล่งความรู้ชุมชนมาใช้โดยการจัดทัศนศึกษานั้น เป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจจากนักเรียนมากด้วย

Walter A. Wittich^{๑๐} ได้กล่าวถึงวิธีการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ในชุมชนไว้ในหนังสือ Audio Visual Materials their Nature and Use. ว่า วิธีการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ในชุมชนมีอยู่ ๒ วิธีใหญ่ ๆ คือ การเอาตัวบุคคลหรือสิ่งของเขามาสู่ห้องเรียน และการนำชั้นเรียนออกไปสู่ชุมชนจริง ๆ เพื่อให้กิจกรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียนโดยแท้จริง

^๘ Leonard S. Kenworthy, Guide to Social Studies Teaching (Belmont, California: Wordsworth Publishing Company, Inc., 1962), p. 167.

^๙ Jame High, Teaching Secondary School Social Studies (New York: John Wiley & Sons, Inc., 1967), p. 209.

^{๑๐} Walter A. Wittich, Charles F. Schuller, Audio Visual Materials their Nature and Use, (Harper & Brothers, Publishers, New York, 1967), p. 68.

Nicholas Helburn ^{๑๑} ได้กล่าวถึงบทบาทของโครงการภูมิศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ในบทความเรื่อง "Improving Communicating Between the Teacher and the Geographer, The Role of the High School Geography Project" ว่าจะเป็นเรื่องช่วยอย่างดีในการช่วยให้นักภูมิศาสตร์และครูสอนวิชาภูมิศาสตร์เกิดความร่วมมือกัน ปัจจุบันนี้ได้มีความเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งในด้านการเมืองอย่างรวดเร็ว รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยี ฉะนั้น การสร้างหลักสูตรและการจัดอุปกรณ์การสอนให้ทันสมัยจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ความสำเร็จดังกล่าวย่อมขึ้นอยู่กับความร่วมมือระหว่างครูสอนวิชาภูมิศาสตร์กับนักภูมิศาสตร์เป็นสำคัญ

Mary A. Hepburn ^{๑๒} ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีสอนภูมิศาสตร์ไว้ในบทความเรื่อง "Teaching Geography Today" ว่าการสอนควรเน้นที่มโนทัศน์ (concept) ให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ แต่การสอนมโนทัศน์จำเป็นต้องให้ทันต่อเหตุการณ์ ปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะให้ศึกษาองค์ประกอบทางค่านภูมิศาสตร์ สังคม การเมือง เศรษฐกิจ รวมทั้งประวัติศาสตร์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของมนุษย์ การสอนจำเป็นต้องให้เด็กได้ประสบการณ์จริง และควรสำรวจความพร้อมของอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ก่อน แล้วจึงจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

^{๑๑} Nicholas Helburn, "Improving Communicating Between the Teacher and the Geographer, the Role of the High School Geography Project," The Journal of Geography, Vol. 64 (April, 1965), pp. 149-152.

^{๑๒} Mary A. Hepburn, "Teaching Geography Today," The Journal of Geography, Vol. 73 (September, 1974), pp. 44-47.

✓ คณะกรรมการเกี่ยวกับแหล่งความรู้ในชุมชนของ The Atlanta High Schools^{๑๓} ได้ศึกษารวบรวมเกี่ยวกับกิจกรรมที่โรงเรียนจะนำเอาแหล่งความรู้ชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน สรุปได้ว่า มีอยู่ ๓ วิธีคือ การจัดทัศนศึกษา การเชิญวิทยากร มาพูดให้นักเรียนฟังในห้องเรียน และการออกไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน และได้เน้นถึงการจัดทัศนศึกษาว่า ถ้าหากจัดให้ถูกต้องและเหมาะสมแล้วจะอำนวยความสะดวกหลายประการ คือ ช่วยเชื่อมโยงชีวิตในโรงเรียนกับชีวิตภายนอกที่เป็นจริง ห้องเรียนจะให้ประสบการณ์ ในด้านการเรียน แต่ชุมชนจะเป็นห้องปฏิบัติการของการเรียนรู้ ทำให้การสอนแจ่มแจ้งขึ้น เพราะมีพยานหลักฐานที่เด่นชัด ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในหมู่คณะ ระหว่างครูกับนักเรียน และยังช่วยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในชุมชนด้วย ช่วยให้เกิดความสนใจในงานและกิจกรรม ของโรงเรียน เพราะนักเรียนน้อยคนที่จะไม่รวมในการจัดทัศนศึกษา กระตุ้น และเร้าให้ เกิดการแสดงออกทั้งทางการพูดและการเขียน เปิดโอกาสให้ได้พัฒนาความเป็นผู้นำ การ ริเริ่ม ความรับผิดชอบ การร่วมมือ ตลอดจนมารยาท ฯลฯ และยังเป็นการเปิดโอกาสให้ ได้พัฒนาการวางแผนการปฏิบัติการตามแผนการด้วย เปิดโอกาสให้ฝึกฝนการสังเกต การ แก้ปัญหาและทำการ เรียนสมบูรณขึ้น หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การพานักเรียนไปศึกษา นอกสถานทีนั้นเป็นการช่วยปลูกฝังนิสัย ความรักที่มีต่อชาติบ้านเมือง และเป็นการหาความรู้ ความเพลิดเพลินที่ไม่เป็นภัยต่อความรู้สึกของเด็กด้วย ทั้งนี้เพราะในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า เด็ก เหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญของสังคม

✓ บุญถิ่น อัครถาวร^{๑๔} ได้กล่าวถึงปัญหาการเรียนการสอนที่ทำให้นักเรียนเบื่อหน่าย การเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองไว้ในหนังสือ ประมวลบทความการวางแผนการศึกษา อันดับ ๔

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๓} The Atlanta Community High Schools, Go. Look. Listen.
A Community Research Handbook, (Georgia: The Atlanta Public Schools, 1953). p. 4.

^{๑๔} บุญถิ่น อัครถาวร, "แนวนโยบายการผลิตครูในอนาคต," ประมวลบทความ การวางแผนการศึกษา อันดับ ๔ (พระนคร:โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๕), หน้า ๔๔ - ๕๕.

ไว้ว่า ครูมักไม่ศึกษาหาความรู้เพิ่มให้ทันสมัยกับความก้าวหน้าทางวิทยาการ ครูมักจะพูดมากเกินไป ไม่ให้โอกาสนักเรียนพอเพียงที่จะฝึกหัดตั้งคำถามและฝึกพูด มักยึดถ้อยคำในหลักสูตร ไม่ยืดหยุ่นให้เข้ากับเหตุการณ์ หรือสิ่งแวดล้อม ไม่สร้างบรรยากาศที่เหมาะสมกับการเรียนการสอน เด็กจึงไม่เพลิน ไม่เข้าใจซาบซึ้ง และครูมักตั้งคำถาม และออกข้อสอบตรงตามที่ตนสอน และที่ตนให้ใจ เป็นการฝึกความจำ หยุดยั้งความคิดคัดค้านปัญหา การค้นคว้าหาเหตุผลของเด็ก และได้สรุปคุณสมบัติของครูที่สังคมปัจจุบันต้องการคือ มีความรู้เพิ่มพูน และกว้างขวางอยู่เสมอ เปี่ยมไปด้วยคุณธรรมและวัฒนธรรม มีความสามารถในกลวิธีการสอนและถ่ายทอดความรู้ ฝึกฝนสติปัญญา เพื่อพัฒนาไปในทางที่ดีงาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับขอบเขต และลักษณะการใช้ประโยชน์ของแหล่งในชุมชนประกอบการเรียนการสอนสังคมศึกษา ของครูผู้สอน นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดเชียงใหม่ และเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชน
๒. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของครูผู้สอน นักเรียนและเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชนในการใช้ประโยชน์ และการให้บริการของเจ้าหน้าที่ประกอบการเรียนการสอนสังคมศึกษา
๓. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน นักเรียนและเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชน เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการให้บริการ ของแหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนสังคมศึกษา
๔. เพื่อหาข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการใช้ประโยชน์และการจัดบริการของแหล่งชุมชน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดเชียงใหม่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

๑. การวิจัยนี้ครอบคลุม ครูสอนสังคมศึกษา จำนวน ๓๐ คน และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน ๓๐๐ คน ของโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๐ โรงเรียน และเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชน จำนวน ๑๐ คน

๒. การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาประเภทของแหล่งชุมชน วิธีการใช้ประโยชน์แหล่งดังกล่าว ตลอดจนทั้งปัญหา อุปสรรค ทิศนคติ ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะการใช้ประโยชน์และการให้บริการของเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชน ของตัวอย่างประชากรดังกล่าว

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้ คือ

๑. เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนสังคมศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำหรับครูผู้สอน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
๒. เป็นแนวทางในการจัด ปรับปรุง การให้บริการ ของเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชน ให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
๓. เป็นแนวทางสำหรับการวิจัยอื่น ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

Research Design

ผู้วิจัยได้ดำเนินงานและรวบรวมข้อมูลดังนี้

๑. ศึกษาหลักสูตร แบบเรียนสังคมศึกษา เอกสาร วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่าง ๆ และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้
๒. สุ่มตัวอย่างประชากร โดยเลือกครูสอนสังคมศึกษาและนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ จำนวน ๑๐ โรงเรียน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดา (Simple random Sampling)

๓. สร้างแบบสอบถาม ๓ ชุด สำหรับสอบถามความคิดเห็นของตัวอย่างประชากร
 ที่ได้สุ่มไว้ คือ ครู ๓๐ คน ๑ ชุด สำหรับนักเรียน ๓๐๐ คน ๑ ชุด และสำหรับเจ้าหน้าที่
 ประจำแหล่งในชุมชน ๑๐ คน ๑ ชุด เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (multiple choice)
 แบบปลายเปิด (open-end) และแบบประเมินค่า (rating scale)

๔. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จไปทดลองใช้กับครูสอนสังคมศึกษา ๕ คน นักเรียน
 ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ๓๐ คน ในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเจ้าหน้าที่ประจำ
 แหล่งชุมชน ๕ คน เพื่อปรับปรุงแบบสอบถาม สำหรับใช้สอบถามตัวอย่างประชากรจริง

๕. ส่งแบบสอบถามทั้ง ๓ ชุด ให้กลุ่มตัวอย่างประชากรที่สุ่มไว้ตอบ และเก็บรวบรวม
 แบบสอบถามด้วยตนเอง

๖. คำตอบที่ได้รับ นำมาวิเคราะห์โดยวิธีหาค่า ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยง
 เบนมาตรฐานของคำตอบ นำเสนอข้อมูล ในรูปตารางประกอบความเรียง

คำจำกัดความ

แหล่งชุมชน หมายถึง แหล่งความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่มีค่าทางการศึกษา อยู่ใน
 ในขอบเขตความสามารถที่โรงเรียนจะใช้ประโยชน์ประกอบการเรียน การสอนวิชาสังคม
 ศึกษาได้

การใช้ประโยชน์ของแหล่งชุมชน หมายถึง การใช้ประโยชน์ของแหล่งความรู้ที่มี
 อยู่ในชุมชนเพื่อประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเท่านั้น
 อันอาจหมายถึง ผู้สอนเป็นผู้ดำเนินการใช้โดยตรง เช่น การขอยืม และการขอวัสดุ เอกสาร
 การเชิญวิทยากรไปบรรยายให้นักเรียนฟัง การพานักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่ การแนะนำ
 ให้นักเรียนไปซักถาม หรือสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ในชุมชน การให้นักเรียนออกไปค้นคว้าหา
 ความรู้จากห้องสมุดภายนอก หรือการแนะนำให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมของชุมชน ฯลฯ
 เป็นต้น

สังคมศึกษา หมายถึง วิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม
 ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเท่าที่บรรจุอยู่ในหลักสูตร ของกระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาสายสามัญ เป็นระดับ การศึกษาที่จัดต่อเนื่องจากการศึกษาระดับประถมศึกษา ใช้เวลาเรียน ๓ ปี ที่เปิดทำการสอนใน เขตอำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่

ความจำกัดของการวิจัย

การวิจัยนี้อาจเกิดความไม่สมบูรณ์เนื่องจาก

๑. การตีความหมายแบบสอบถามของผู้ตอบ อาจไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย
๒. โรงเรียนและแหล่งชุมชนที่เป็นตัวอย่างประชากร อาจไม่เห็นคุณค่าและความสาคัญของการวิจัย ทำให้ไม่ไข้ข้อมูลตามความเป็นจริง
๓. ผู้วิจัยไม่ได้คำนึงถึงประสพการณ์ในการสอนของครู ระดับอายุของนักเรียน และ คุณวุฒิของเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งความรู้ชุมชน ในการวิเคราะห์ผล
๔. การวิจัยนี้กระทำกับตัวอย่างประชากรในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่เท่านั้น ไม่สามารถทำการวิจัยได้ทุกโรงเรียนทั้งจังหวัด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
001618